

(2003) Zaslané do časopisu Univerzity Komenského „Naša univerzita“. Neakceptované.

Dva doklady k problému emeritných učiteľov Univerzity Komenského

I. Prejav pri preberaní diplomov emeritných profesorov, 5. mája 2003

Vážený pán rektor, vážené vedenie univerzity, milé kolegyne a kolegovia!

Chcem vám menom všetkých, ktorí dnes dostávame diplom emeritného profesora, poďakovať. Ďakujeme vám za vyslovenie dôvery a prejav uznania za prácu, čo sme pre univerzitu urobili. Cítíme to ako výzvu a záväzok, aby sme svojou prácou naďalej prispievali k rozvoju Univerzity Komenského.

Keďže ide o akt, ktorý sa uskutočňuje po prvý raz na pôde tejto univerzity, cítim povinnosť povedať niekoľko slov. Verím, že nebudú chápané ako nepatričné narušenie tohto slávnostného okamžiku. Skôr ho berte ako celkom prvý čin nás, emeritných učiteľov. Týmto činom chcem vyjadriť, verím že aj menom ostatných, že nám na osude tejto univerzity ďalej záleží.

Chýba mi medzi nami kolega Milan Mišík, jeden z najcennejších ľudí, akých som na Prírodovedeckej fakulte poznal. Mišík si nepodal žiadosť o menovanie emeritným profesorom, lebo považoval štatút, podľa ktorého by sa ním mal stať, za neprijateľný a ponížujúci. Poviem rovno, pripájam sa v tomto názore k nemu. Myslím si, že človek, alebo ľudia, ktorí štatút zhotovili, nemali predstavu, čo táto funkcia znamenala v živote univerzít v minulosti a čo znamená všade inde vo svete doteraz. Podľa štatútu uchádzač o titul emeritného profesora na Univerzite Komenského má si napísať žiadosť a predložiť zoznam svojich publikácií a súhrn svojho výkonu za posledný rok. Navyše, má na písme dokázať, že naďalej na svojej fakulte pedagogicky pôsobí a že sa zúčastňuje výskumu, buď ako vedúci výskumného tímu, alebo aspoň spolupracovník na grantovom programe. Kladú sa teda na neho tie isté požiadavky, ako na mladého odborného asistenta, čo žiada o prijatie do zamestnania na dobu určitú. Rozdiel je iba v tom, že emeritný profesor nie je zrejme podľa štatútu zamestnancom univerzity a nepoberá nijaký plat. V štatúte sa doslova ustanovuje: „Používanie čestného titulu je časovo viazané na obdobie vedecko-pedagogického pôsobenia na Univerzite Komenského.“ Ak tomu správne rozumiem, keď nositeľ titulu emeritného profesora prestane túto činnosť vykonávať, štatút emeritného profesora sa mu odoberie.

Takéto ustanovenie je, podľa môjho vedomia, bezprecedentné: nevyskytuje sa na nijakej univerzite vo svete. Pozícia emeritného profesora je, podľa mojich vedomostí, ale aj predstáv, na prvom mieste prejavom uznania učiteľovi za jeho celoživotnú prácu. Práca, ktorá je na univerzite všeobecne známa a netreba ju dokladať nijakými smiešnymi zoznamami publikácií a inými dokumentmi. Emeritným profesorom sa na iných univerzitách učiteľ nestáva na dobu určitú, ale doživotne. Ale nejde len o ocenenie celoživotného diela. Ide o vyjadrenie dôvery, že tento človek bude vo svojom poslaní predstaviteľa najprestížnejšej skupiny duchovných pracovníkov štátneho spoločenstva naďalej pokračovať. Nie ale tak, že bude s mladými učiteľmi súťažiť o to, kto z nich bude mať lepšiu prednášku zo základov danej disciplíny. Tak, že bude mať viac času vykonávať tie dôležité činnosti, na ktoré práve ako rutinný prednášateľ a výskumník mal menej času: Robiť syntézy svojho odboru, filozofické implikácie. Komunikovať s verejnosťou, odbornou i laickou. Že bude vždy k dispozícii so svojimi rozsiahlymi skúsenosťami, životnými, nielen odbornými, mladším kolegom a študentom. Predstavujem si, ako niekto z emeritných profesorov našej Prírodovedeckej fakulty, už vlastne posledných pamätníkov, čo to osobne prežili, spíše napríklad históriu vývoja biológie na fakulte: obdobie lisenkizmu, tlak na politickú, ale aj odbornú konformnosť; zápas medzi klasickými popisnými a experimentálnymi disciplínami.

Alebo že bude systematicky prispievať úvahami, a podnecovať k nim iných, na podstatnú tému: čím špecifickým môže Slovensko prispieť k rozvoju svetovej biológie.

Na podnet bývalého dekana našej fakulty som kedysi vypracoval návrh štatútu emeritného profesora. Osobne som s ním oboznámil aj bývalého rektora. Nie že by som chcel z márnivosti, aby návrh bol býval akceptovaný, ale aspoň jeden z bodov by som bol rád, ak by bol pri prípadnej revízii teraz platného štatútu vzatý do úvahy. Za posledné desaťročia došlo na Slovensku ku kvantitatívnemu rastu, ale kvalitatívnemu úpadku vysokoškolského vzdelávania. Zaslúžili sa o to tí, čo vytvorili nové univerzity, či skôr, pseudouniverzity. Na týchto školách vyučujú externe, na úväzok, aj učitelia Univerzity Komenského. No učia na nich na plný úväzok aj jej bývalí učitelia; aj tí, čo z našej univerzity odišli nielen pre kalendárny vek, ale pre senilitu a neschopnosť. Títo sú dnes často vedúcimi katedier a garantmi odborov na nových univerzitách. A čo je najhoršie, vychovávajú tam seberovných. Na bežiacom páse umožňujú vyrábať nových docentov a profesorov. Vo svojom návrhu štatútu som navrhol mimo iné aj ustanovenie, že prijatím titulu emeritného učiteľa Univerzity Komenského sa príslušný jedinec zaväzuje, že nebude pracovať na iných univerzitách. Prijatím tohto ustanovenia môjho návrhu by sa aspoň zo strany našej univerzity značne obmedzilo ďalšie šírenie nešváru, na ktorom bohužiaľ aj táto univerzita má svoj nepriamy podiel.

Navyše, toto opatrenie, hoci v našej súčasnej ekonomickej situácii môže niekomu pripadať až drastické, by vlastne bolo skúšobným kameňom toho, že sa emeritnými profesormi Univerzity Komenského stávajú ľudia, ktorí boli a ostávajú ozajstnými vedcami. Zakladateľ kybernetiky Norbert Wiener raz napísal: „Pravdupovediac, umelca, spisovateľa a vedca musí viesť taký neprekonateľný impulz k tvorivosti, že hoci by sa ich práca neplatila, mali by oni platiť za to, že môžu túto prácu vykonávať.“ Nepožadujeme za svoju činnosť emeritných profesorov na tejto univerzite plat. Našťastie sa hádzam od nás nebude vyžadovať, aby sme za možnosť vykonávať túto činnosť sami fakultám či univerzite platili. Chceme však pokračovať vo svojej tvorbe. Ba je našou ambíciou byť v nej vzorom pre našich mladších kolegov učiteľov, no aj naďalej najmä pre našich študentov.

II. List rektorovi Univerzity Komenského, 27. 6. 2003

Vážený pán rektor,

Obraciam sa na Vás v nasledovnej záležitosti. Ako si iste spomeniete, pri preberaní dekrétov emeritných profesorov na Vedeckej rade UK vyjadril som sa kriticky k štatútu emeritného profesora, aký bol na univerzite vypracovaný. Naďalej sa domnievam, že jeho autori zásadne nepochopili, aký význam a poslanie emeritní profesori tradične majú na európskych, a dnes ešte viac na amerických, univerzitách.

Štatút mimo iné podmieňuje udelenie tohto titulu aktívnou účasťou na pedagogickej a výskumnej činnosti fakulty a zrejme predpokladá jeho odobratie po ukončení tejto činnosti. Myslím si, že túto činnosť všetci emeritní učitelia radi vykonávame, a to bezplatne. Preto ma však prekvapujú, a priznám sa že i ponižujú, niektoré praktiky, ktoré viac než bezplatnosť činnosti, čo vykonávame, považujem za diskriminujúce. Je samozrejmé, že s naším aktívnym podieľaním sa na vedeckej činnosti je spojená aj participácia na grantových úlohách, a v rámci toho aj prezentovanie výsledkov a účasť na odborných seminároch. Aby výdavky za služobnú cestu na takýchto podujatiach boli emeritnému učiteľovi uhradené (z jeho osobného grantu, prípadne z grantu jeho spolupracovníkov), musí byť s emeritným učiteľom v každom jednotlivom prípade nanovo uzavieraná zmluva medzi ním a fakultou o pracovnej činnosti. Zdá sa, že z toho tiež vyplýva, že emeritný učiteľ nie je právne považovaný za zamestnanca univerzity. Nelogičnosť tohto dvojitého metra je zrejmä.

Prosím Vás, pán rektor, aby ste tomuto stavu venovali svoju pozornosť. Ak by nebolo iné právnický „čisté“ riešenie, navrhujem, aby univerzita prijala takéto rozhodnutie: Tí emeritní učitelia, ktorí participujú na pedagogickej a výskumnej činnosti, budú prijatí za zamestnancov univerzity so zlomkovým (napr. tisícinovým) úväzkom, za symbolický plat jednej koruny. Ušetrí to prácu administratívnych pracovníkov fakúlt, ale tiež otupí pocit diskriminovania a zaznávania, ktorému sa v našom postavení sotva dokážeme vyhnúť.

Ladislav Kováč

Údaj o autorovi: RNDr. Ladislav Kováč DrSc. je od 1. mája 2003 emeritným profesorom Univerzity Komenského. Bol zamestnancom tejto univerzity v rokoch 1957-1971 a 1990-2003. Po politických čistkách po roku 1968 bol odvolaný t funkcie vedúceho Katedry biochémie Prírodovedeckej fakulty a v júni 1971 na príkaz Mestského výboru Komunistickej strany Slovenska rektorom Emilom Hurajom prepustený z univerzity pre „neplnenie povinností“. Po páde komunizmu bol v r. 1989-1990 ministrom školstva SR. Je členom Skupiny pre biologické vedy v Bruseli, ktorá je poradným orgánom komisára Európskej únie pre vedu a výskum, a sekretárom Vedeckej rady Regionálneho úradu UNESCO pre európsku vedu a techniku v Benátkach. V roku 2003 bol autorom 6 vedeckých publikácií a 3 publicistických príspevkov. Je spolupracovníkom na dvoch grantových úlohách, jednej slovenskej, druhej americkej (Howard Hughes Medical Institute). K 1. januáru 2004 tvorila jeho jediný mesačný príjem penzia vo výške 9 217 Sk (ekvivalentných 225 euro), čo je 15% (jedna sedmina) priemernej penzie mužov v Rakúsku a 4% (jedna dvadsaťpäťtina) príjmu rakúskych emeritných profesorov.